

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

АЕРОДРОМ

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

АЕРОДРОМ

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	25

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2020 година	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОВЕД

Општина Аеродром се наоѓа во градот Скопје, во централниот дел од Скопскиот плански регион, и претставува една од најмалите општини во регионот според површината опфаќајќи приближно 1,2 процент (21,1 км²) од истиот регион. Општината е составена од едно населено место и е една од погусто населените градски средини во регионот со 3.651 жител на км², многу над републичкиот просек од 72,16 жители на км².¹ Општина Аеродром е високо урбанизирана средина од чијашто површина околу 60 проценти се смета како урбан дел.²

Во регионален контекст, општина Аеродром е трета во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 428,9 илјади денари во 2019 година.³ Слично, општината има меѓу највисоките нивоа на инвестиции во регионот, приближно 120,8 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Аеродром важи за една од умерено транспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 69,6 проценти во 2021 година.⁵ Конечно, општината има еден од пониските проценти (48,3 проценти од вкупните приходи во 2019 година) на зависност од централен буџет во регионот, каде што од вкупното финансирање на општината 4,9 проценти се канализираат во капитални инвестиции што ја прави претпоследна општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и од 2021 година под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

²Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmfs.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true> и за општината на <http://www.aerodrom.gov.mk/page/portret>.

³Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и периодот пред таа година поради нетипичната пандемијска 2020 година.

⁴Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

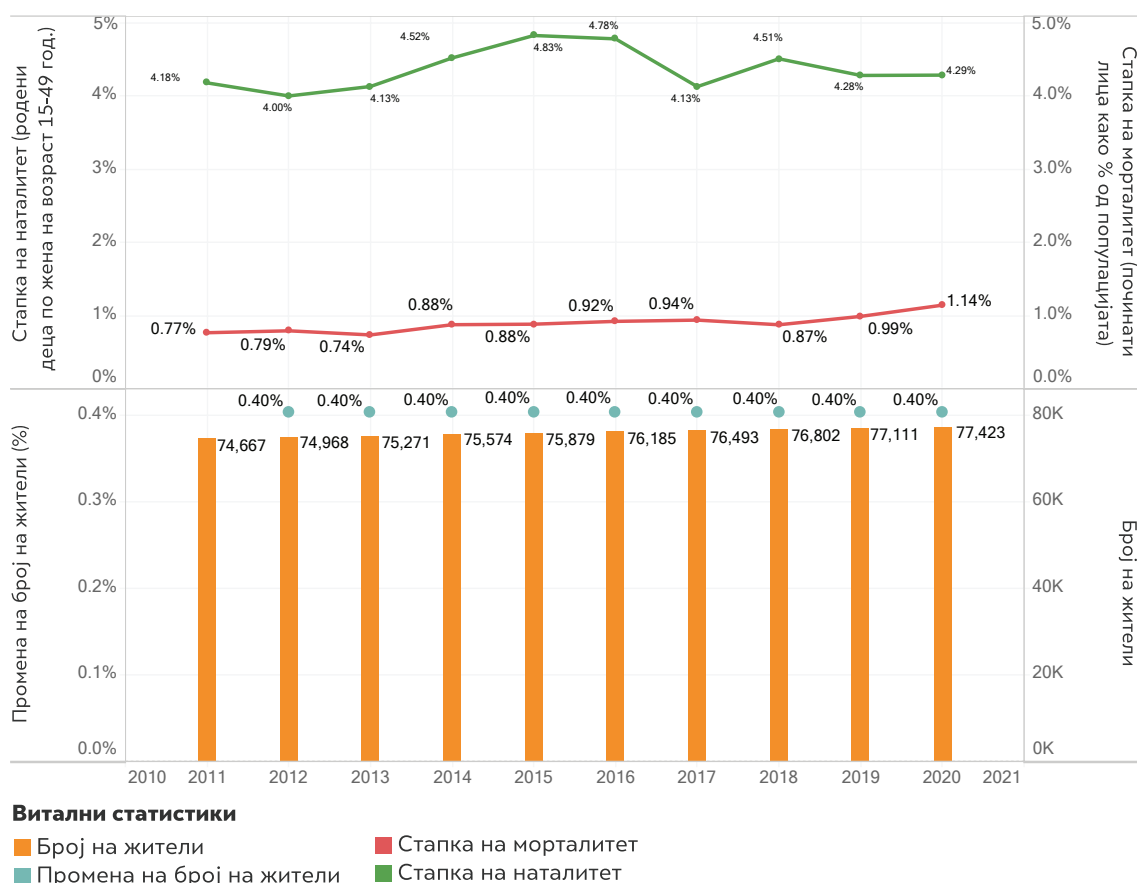
⁵Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc-org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Аеродром има стабилна динамика во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пораст на бројот на жители од 0,4 проценти што резултира во проценет број на жители од 77.423 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 незначително влијаеше врз грубата стапка на морталитет подигнувајќи ја на 1,14 процент во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет е стабилна, повисока од четири проценти, со благо зголемување во периодот 2014-2016 година.⁶ Со оглед на тоа дека Аеродром игра клучна улога во економскиот развој на Скопскиот регион, демографски тенденции се клучни за економскиот развој на Скопскиот регион, но, сепак, зголемената концентрација во рамките на Скопскиот регион го отежнува остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

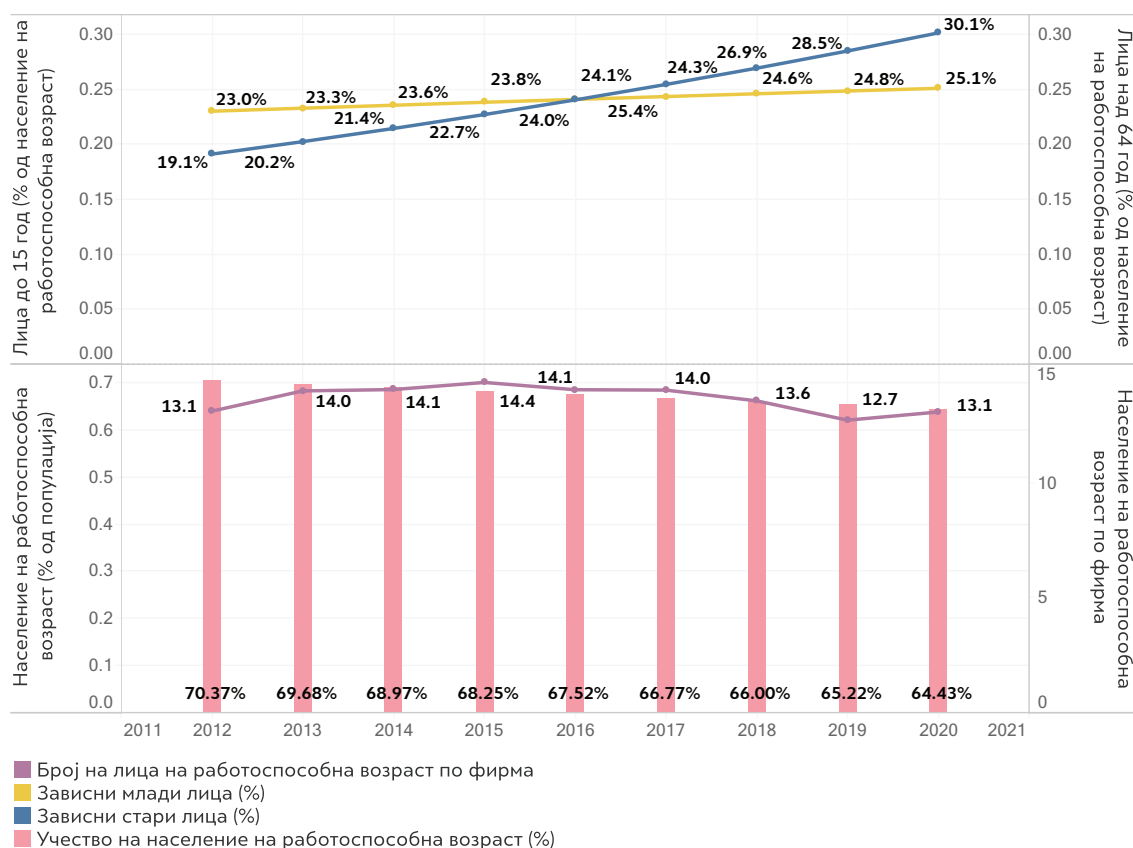
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на бројот на живородени деца и бројот на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано опаѓа од 70,4 проценти во 2012 година до 64,4 проценти во 2020 година (Графикон 2).⁷

Порастот на бројот на фирми кореспондира со порастот на бројот на население на работоспособна возраст предизвикувајќи одржување на индикаторот на 13-14 лица на работоспособна возраст по фирма во општината. Од друга страна, континуирано расте бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст. Во 2012 година, односот бил приближно три стари лица на 16 лица на работоспособна возраст, додека во 2020 година тој однос изнесува 3 наспроти 10. Односот на зависност во поглед на младите лица е растечки и се движи приближно две деца (помлади од 15 години) на осум лица на работоспособна возраст.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

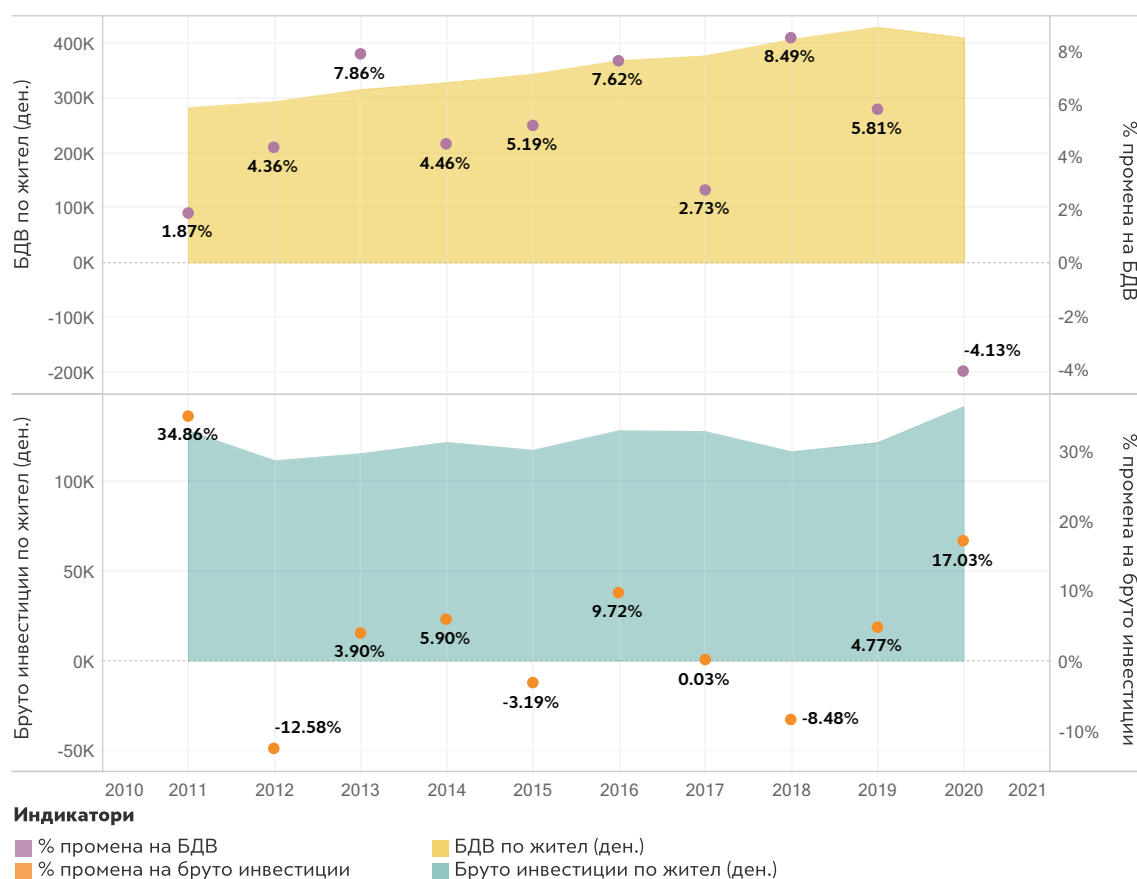
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Аеродром забележува позитивни стапки на пораст во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител⁸ континуирано расте за периодот 2011-2019 година, со исклучок на пандемијската 2020 година. Нагласен пораст се забележува во последните две години пред пандемијата кога БДВ по жител од 376,7 илјади во 2017 година расте на 428,9 илјади во 2019 година. Од друга страна, бруто-инвестициите по жител бележат умерени осцилации. Бруто-инвестициите по жител успеваат да го надминат значајното ниво од 2011 година во 2016 година кога достигнуваат 127,5 илјади денари, за повторно да опаднат под тоа ниво во наредниот период. Бруто-инвестициите по жител го достигнуваат својот максимум во текот на пандемијата кога достигнуваат 140,8 илјади денари по жител по значајниот пораст од 17 проценти на бруто-инвестициите.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

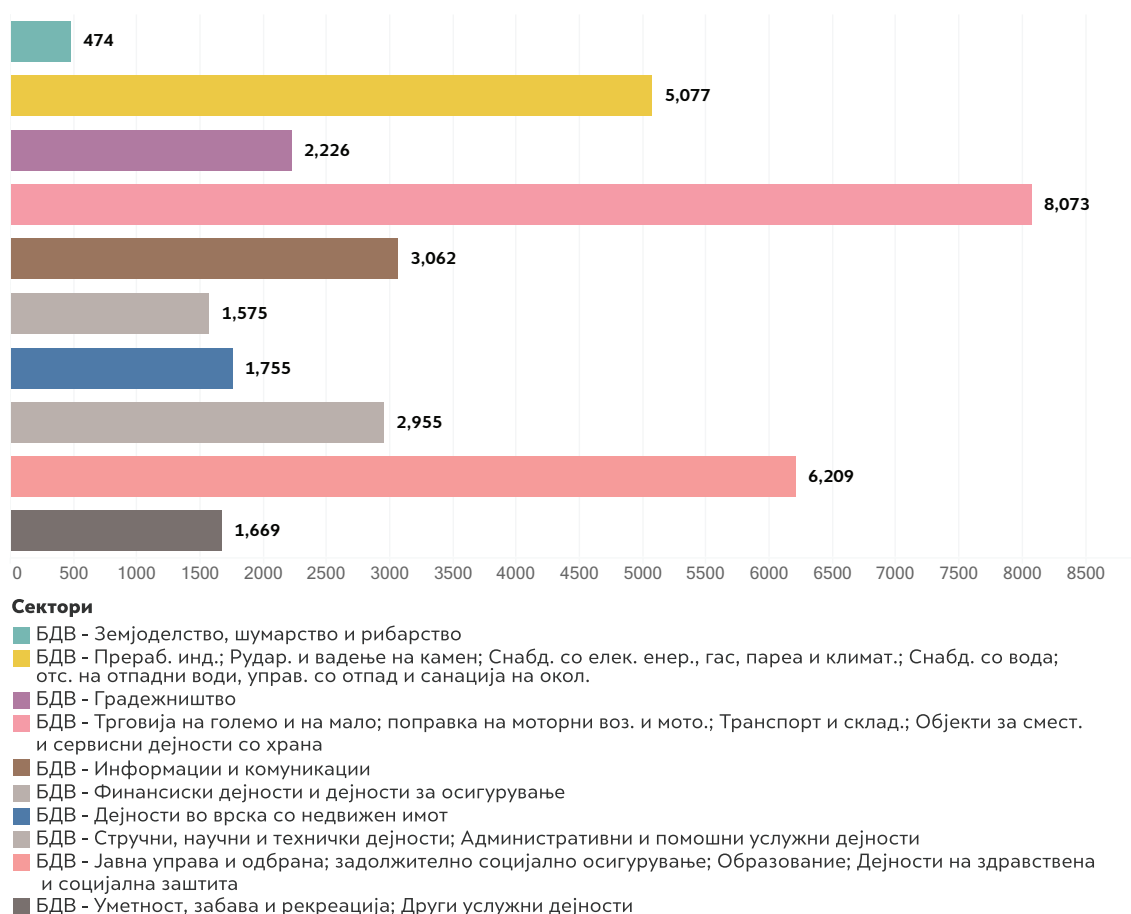

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸ Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Аеродром доминираат услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување и, од друга страна, јавниот сектор. Овие две глобални групи придонесуваат со 43,2 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што речиси сите сектори имаат континуирана стапка на пораст. Единствено, финансискиот и земјоделскиот сектор имаат стапка што стагнира во текот на претходната декада. Дополнително, по 2015 година има намалено значење на дејностите поврзани со недвижен имот, а по 2017 година пад и на градежништвото.

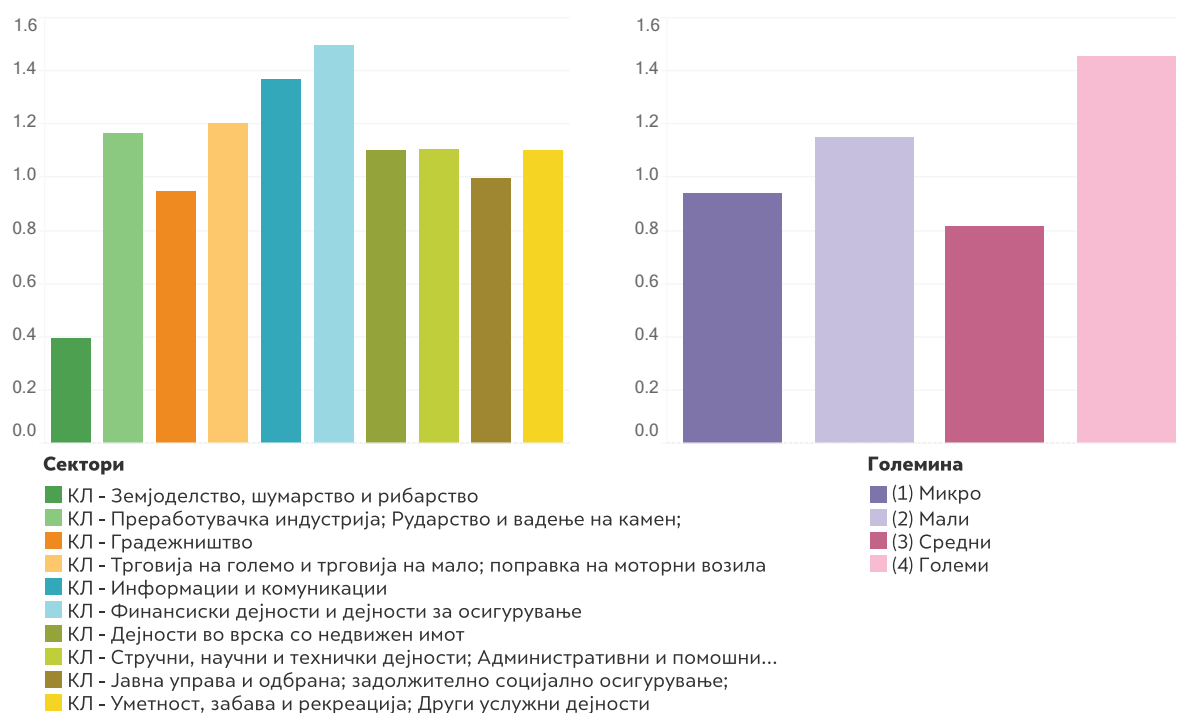
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Аеродром во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е повисокиот коефициент на локализација за услужните сектори, услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување, информации и комуникации, стручни и научни дејности, уметност, забава и рекреација и други услужни дејности и јавниот сектор, а за другите сектори коефициентот останува под еден. Во земјоделскиот сектор и дејностите поврзани со недвижен имот, општина Аеродром игра помаргинална улога во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Аеродром има низок степен на локализација на големи и на средни фирми во однос на регионот, додека повисок степен на локализација на микрофирми што може да укажува дека економската активност е доминантно создадена од мали услужни фирми.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

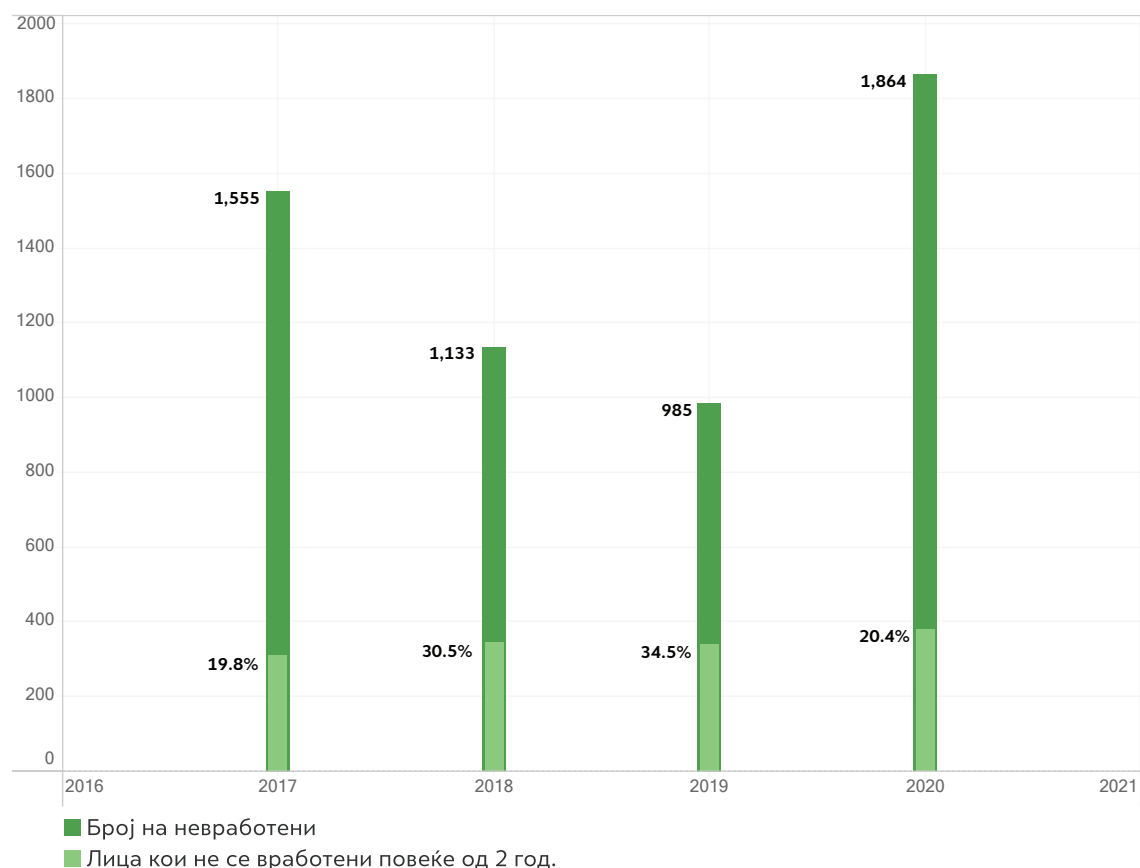
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

Каде што L_{ij} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми за општината; L_{ijr} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми во регионот; L_{ij} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината; L_{ijr} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Скопскиот регион континуирано во изминатата декада има стапка на активност блиску под просекот на ниво на Северна Македонија и разликата повремено се зголемува по 2014 година. Сепак, во текот на пандемијата стапката на активност во Скопскиот регион се доближува речиси на ниво на просекот. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Скопскиот регион во 2019 година е помала од просекот за 1,7 процентен поен и изнесува 45,6 проценти додека стапката на невработеност е помала за 2,6 процентни поени и изнесува 14,7 проценти. Во однос на тенденциите во општина Аеродром, намалувањето на невработеноста беше прекинато од пандемијата на ковид-19 (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата се намали од 1.555 во 2017 година на 985 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 1.864 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени е стабилен, шест проценти, иако за време на пандемијата тој процент расте на 8,5 проценти. Од друга страна, процентот на лица што е тешко да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) се зголемува значајно, посебно достигнува една третина во 2019 година, при намалување на бројот на невработени, што укажува на стеснување на пазарот на труд. При заздравувањето на економијата во периодот по пандемијата се очекува невработеноста да се врати на старата патека.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенцијата за вработување

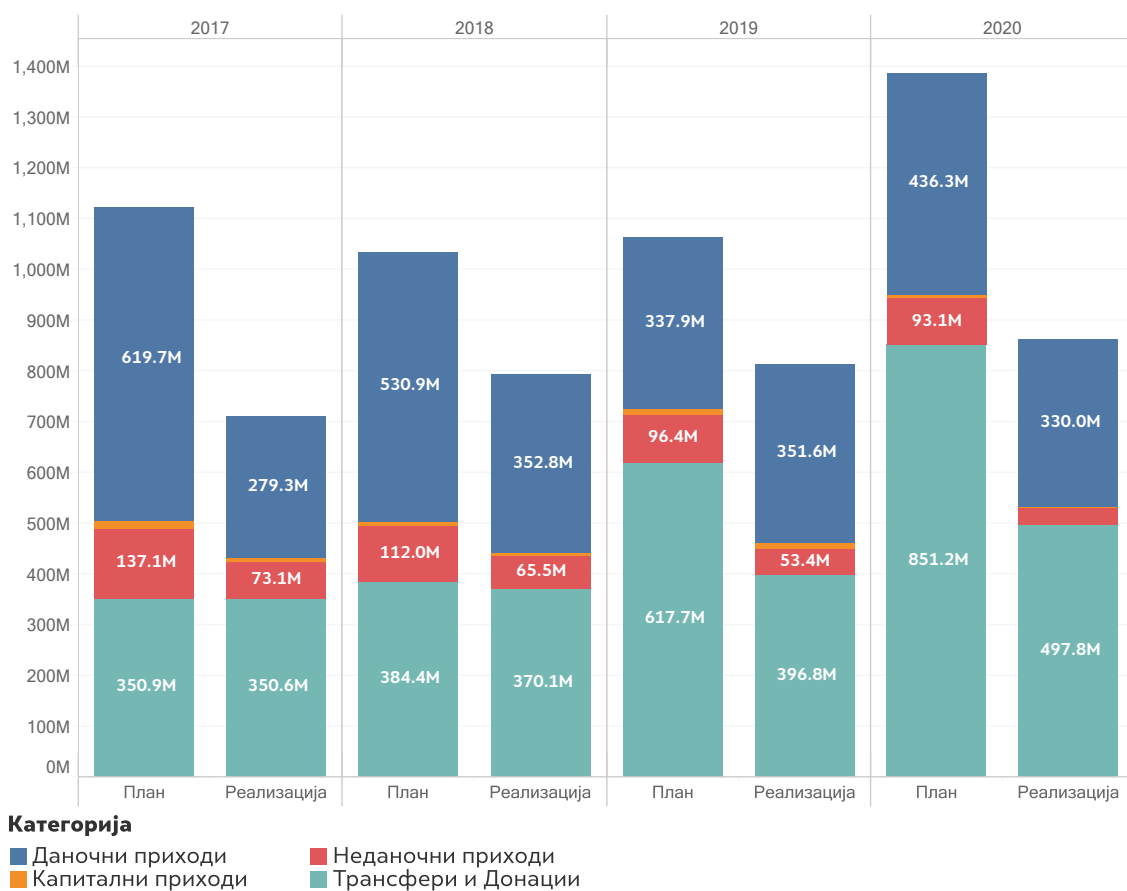
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена ги трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, општина Аеродром покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршните сметки на општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година се достапни за јавноста. Исто така, општината парцијално објавува план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршните сметки во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парафискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Аеродром се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмења. Во структурата на приходите главна улога играат трансферите и донациите. 48,8 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и на трансфери. Во 2019 година, достигнаа 396,8 милиони денари, од кои трансферите од централната власт имаат доминантно место (графикон 7). Иако, учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи е најголемо, сепак, споредено со другите општини, зависноста на општина Аеродром од централниот буџет е пониска. Трансферите од централна власт континуирано растат во периодот на анализа и ја зголемуваат зависноста на општината. Следуваат даночните приходи, со учество од 43,3 проценти во вкупните приходи и во износ од 351,6 милиони денари и неданочните приходи (6,6 проценти) во износ од 53,4 милиони денари за истата година. Во однос на динамиката, значаен е порастот во даночните приходи во 2018 година кога општината успева да го зголеми износот на собрани даноци за повеќе од една четвртина. Тоа може да се должи на зголемен напор за наплата на даноците, но и индикација за поволната бизнис-клима во општината. Од друга страна, неданочните приходи континуирано и забрзано се намалуваат во периодот на анализа достигнувајќи минимум од 31 милиони денари во текот на пандемијата. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, општината има реализација на вкупните приходи во распон од 62 процента до 77 проценти со значајна пониска реализација на даночните приходи во 2017-2018 година и на трансферите и на донациите во 2019-2020 година. Тоа може да е резултат на преоптимистички очекувања од централната власт или поголема волатилност и непредвидливост на економската активност на бизнис-секторот.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

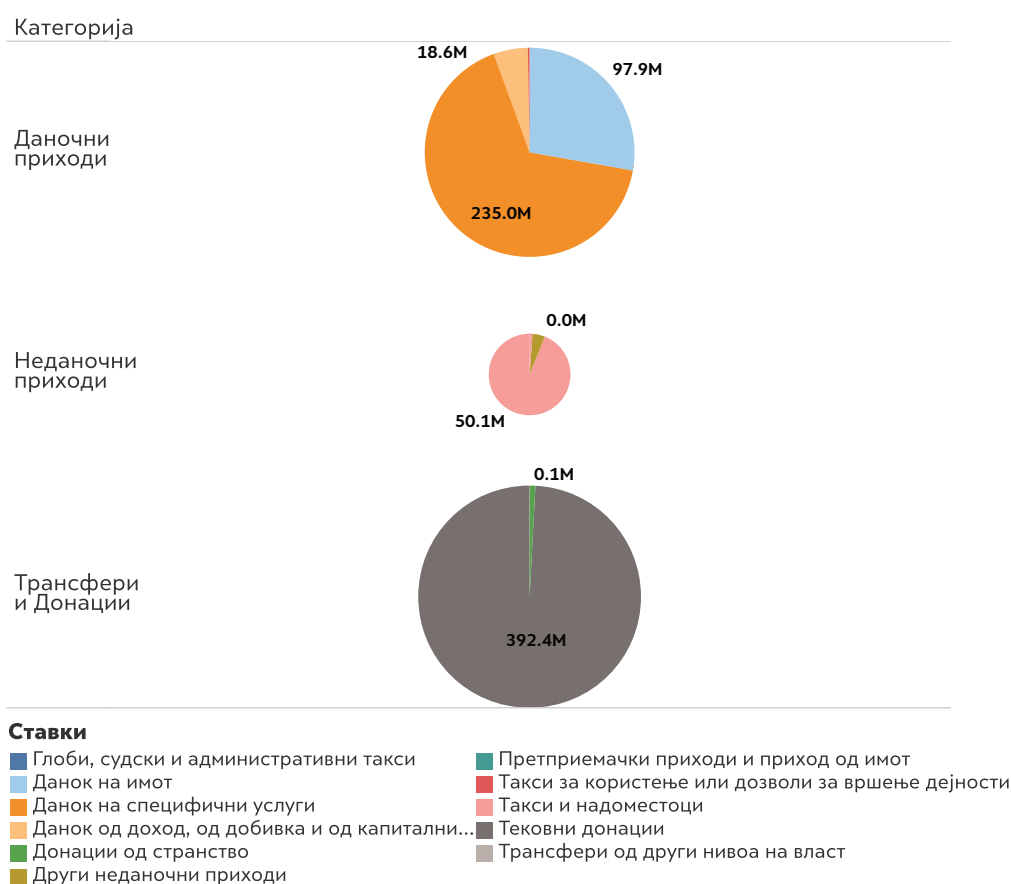

Извор: Завршни сметки и предлог-буџет на општината

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи ги предвид трите доминантни категории приходи. Во најдоминантната категорија (трансфери и донации), најголемиот дел (98,9 проценти) доаѓа како трансфери од централната власт. Во рамките на даночните приходи, две третини доаѓаат од данокот на специфични услуги, а повеќе од една четвртина од данокот на имот, додека во рамките на неданочните приходи, 93,8 проценти се собрани од такси и од надомест. Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и за донации.

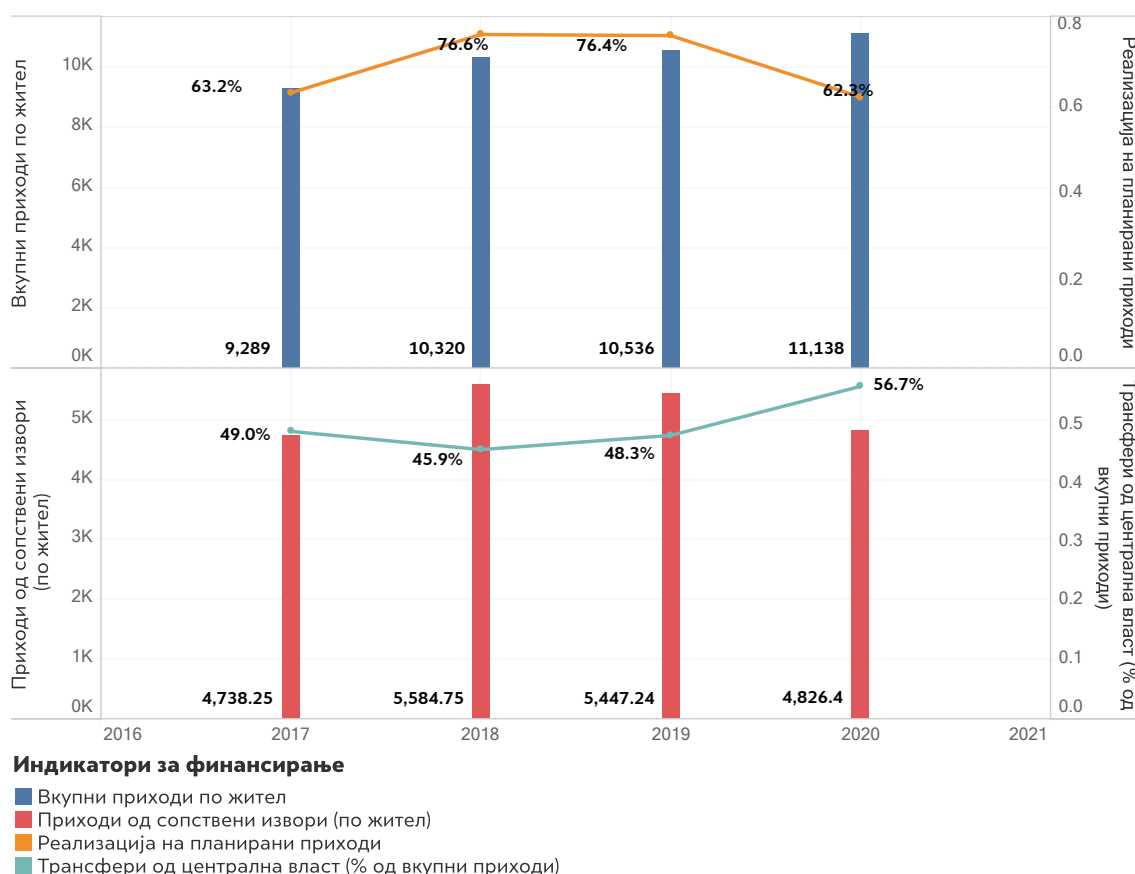
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на општина

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значајно зависи како општината акумулира финансии од сопствени извори. Во 2017-2018 година вкупните приходи по жител растат паралелно како што растат приходите од сопствени извори по жител. Сепак, во наредниот двегодишен период, приходите од сопствени извори опаѓаат, но вкупните приходи по жител продолжуваат да растат што укажува на зголемените трансфери од централната власт во тој период и остро зголемување на зависноста од централна власт од 45,9 проценти на 56,7 проценти во 2020 година. Во текот на пандемијата приходите по жител достигнуваат максимум од 11.138 денари по жител, додека приходите од сопствени извори 4.826 денари по жител. Конечно, впечатлива е негативната корелација меѓу стапката на реализација на приходите и зависноста од централната власт.

Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистику и од завршните сметки на општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува дека по 2017 година данокот на имот по жител расте континуирано и достигнува максимум од 1.269 денари во 2019 година и во текот на пандемијата паѓа на 1.213,5 денари по жител. Данокот на доход, добивка и капитални добивки како процент од БДВ расте и го достигнува својот максимум во текот на пандемијата, главно поради значајниот пад на БДВ во текот на кризата. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат значајна нестабилност. Иако значајно пораснале во однос на бројот на фирми за периодот 2017-2018 година, склони се на повремени падови вклучувајќи го значајниот пад од 15,6 проценти во текот на кризата предизвикана од пандемијата.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

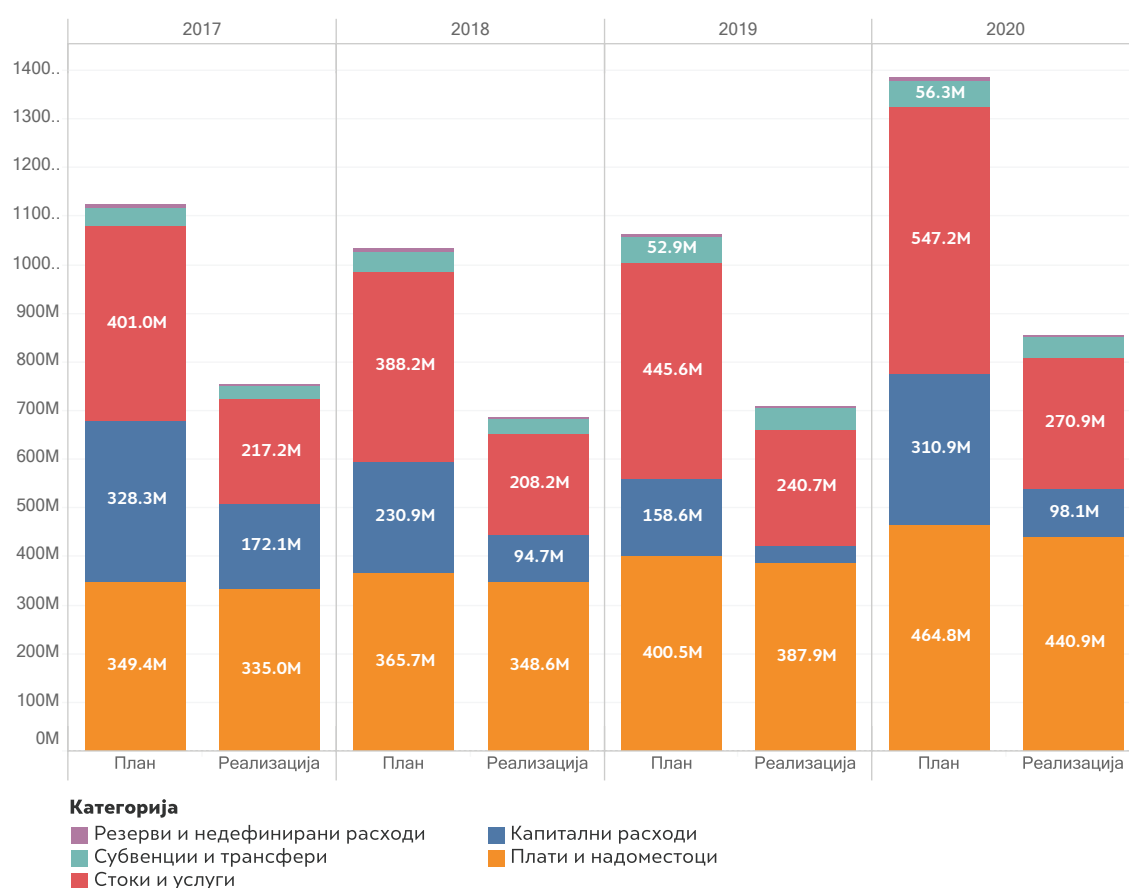

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистику и од завршните сметки на општината

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршните сметки, генерално, општина Аеродром алоцира 93,5 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (54,7 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година, вклучувајќи ја и пандеиската година кога има пораст на оваа категорија од 13,7 проценти во однос на претходната година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршните сметки, со учество од 34 проценти во вкупните расходи, кои значително растат по 2018 година и достигнуваат максимум од 270,9 милиони во 2020 година. Капиталните расходи се трета категорија по големина со минимално учество од 4,9 проценти во 2019 година. Капиталните расходи континуирано опаѓаат до 2019 година и во текот на пандемијата значајно се зголемуваат блиску до нивото од 2018 година. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентна е ниската реализација на капиталните расходи и на расходите за стока и за услуги, посебно во последните две години.

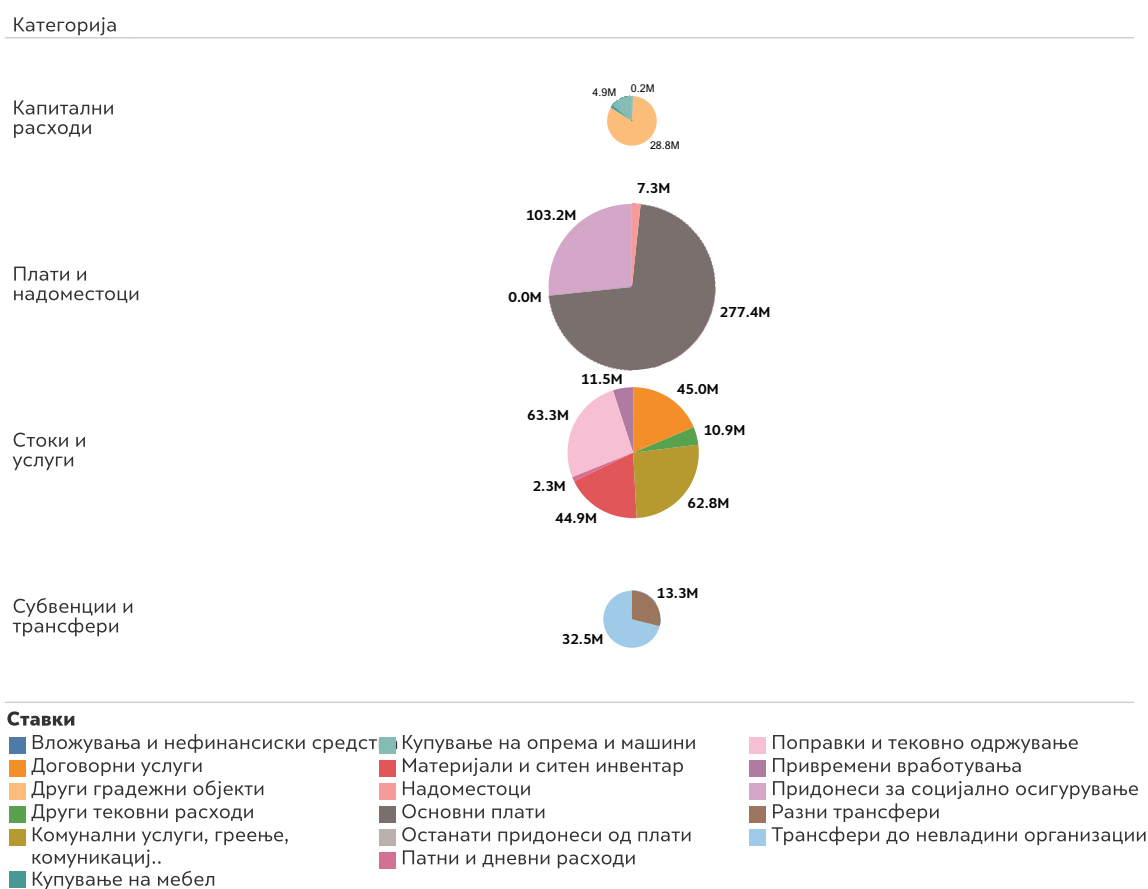
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

Извор: Завршни сметки и предлог-буџет на општина

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Три четвртини од најмасивната категорија на расходната страна се основни плати во износ од 277,4 милиони денари, додека другиот дел отпаѓа на придонеси и на надомест. Во однос на капиталните инвестиции, повеќе од 83 проценти од инвестициите припаѓаат на ставката други градежни објекти, додека 14,2 проценти се насочени кон купување машини и опрема (во износ од 4,9 милиони денари). Една половина од категоријата стока и услуги се однесува на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, 71 проценти од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за трансфери до невладини организации. Значителното учество на недефинираните ставки (како што се, други градежни објекти) укажува на потребата од поголема и подетална транспарентност на општината.

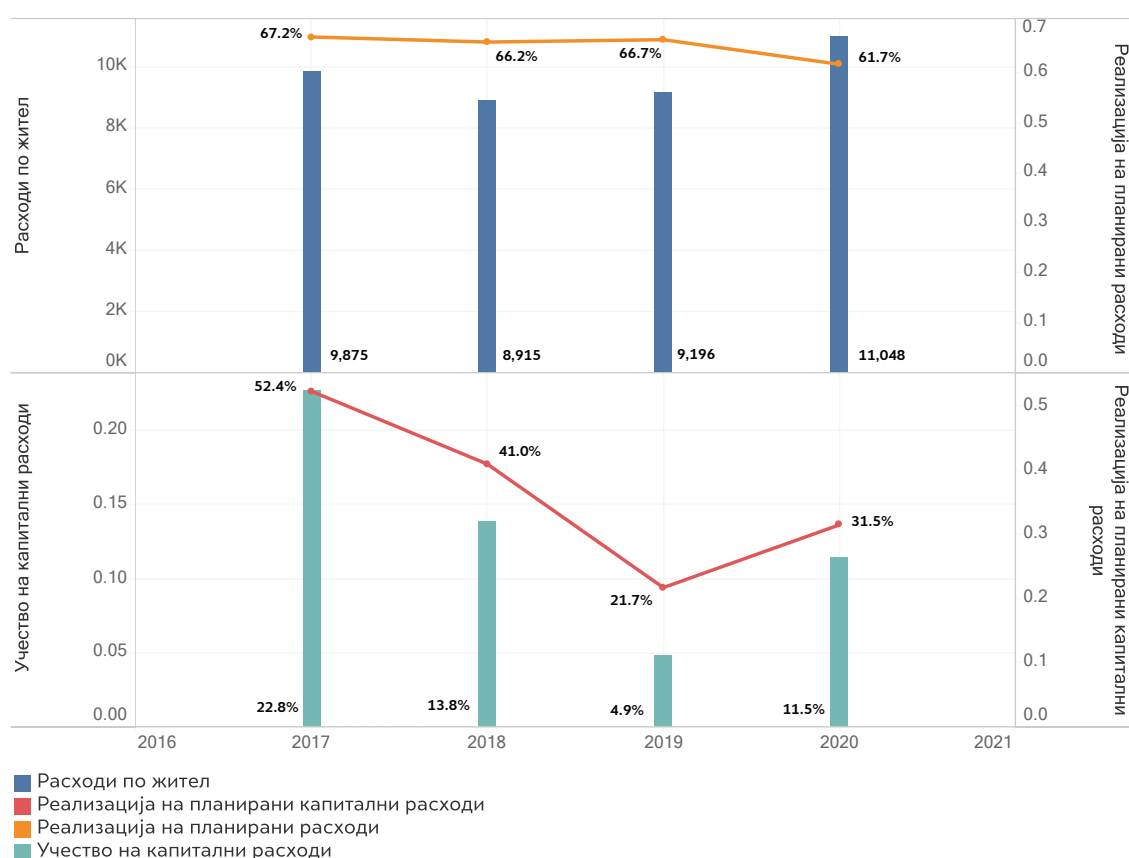
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на општина Аеродром

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Се забележува дека постои одредена поврзаност меѓу улогата на капиталните инвестиции, реализацијата и расходите по жител. Динамиката на расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и од нивното растечко учество во вкупните расходи. Сепак, во 2019-2020 година ниската реализација на капиталните расходи води кон ниско учество на капиталните расходи во вкупните расходи, додека расходите по жител продолжуваат да растат. Овие тенденции укажуваат на побрз пораст на тековните трошења за сметка на падот на капиталните инвестиции. Во текот на пандемијата, расходите по жител надминуваат 11 илјади денари, а нивната реализација достигнува минимум од 61,7 проценти, главно водена од ниската реализација на капиталните расходи.

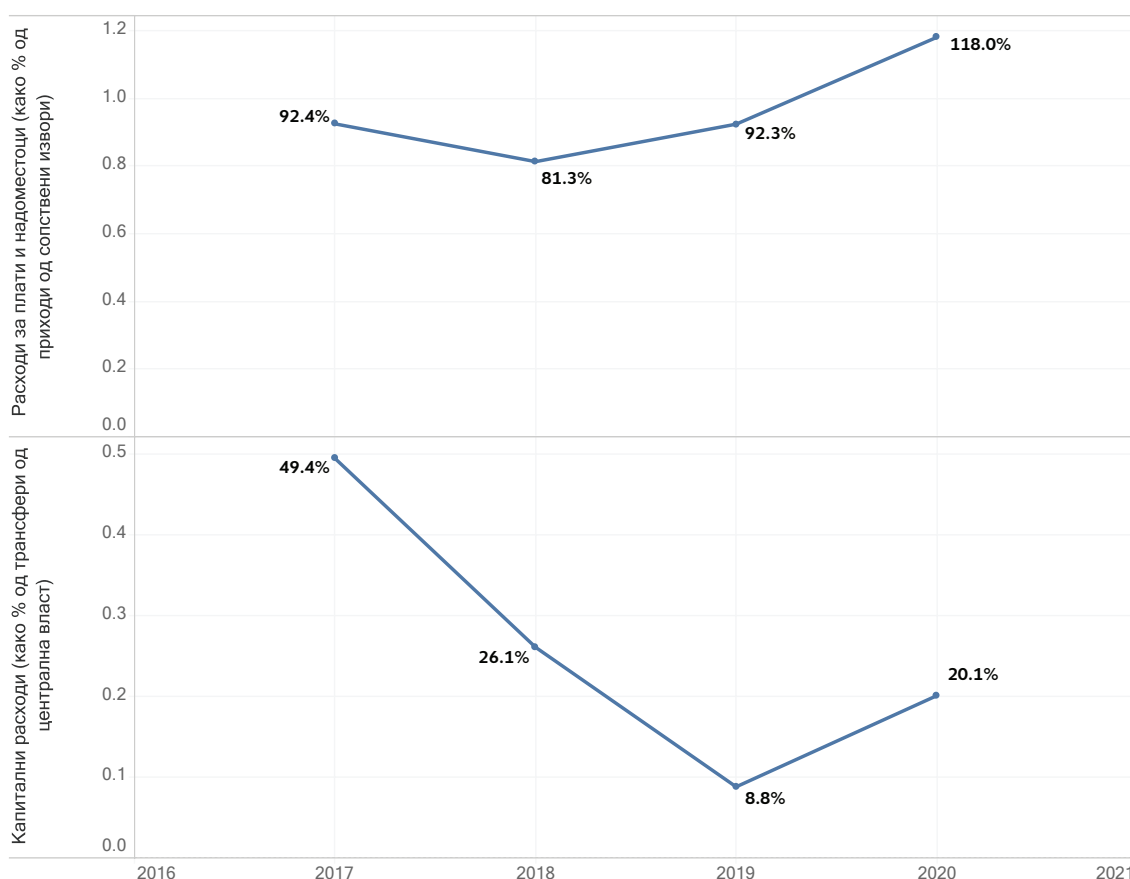
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и од завршните сметки на општината

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оцена на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и надоместот при приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку, во просек, еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Двата индикатора покажуваат негативни тенденции. Аеродром го зголемува првиот индикатор повисоко од 100 проценти во текот на пандемијата, што значи дека нема капацитет да ја покрие најголемата расходна ставка од сопствени извори. Односно, истиот индикатор покажува дека на секој еден денар собран од сопствени извори, општината издвојува 1,2 денар за плати и за надомест. Во поглед на вториот индикатор, во 2019 година општина Аеродром од секој еден денар добиен од централната власт канализира речиси 0,1 денар во капитални, во споредба со 2017 година има значителен пад, кога издвојувањето изнесува речиси 0,5 денари.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

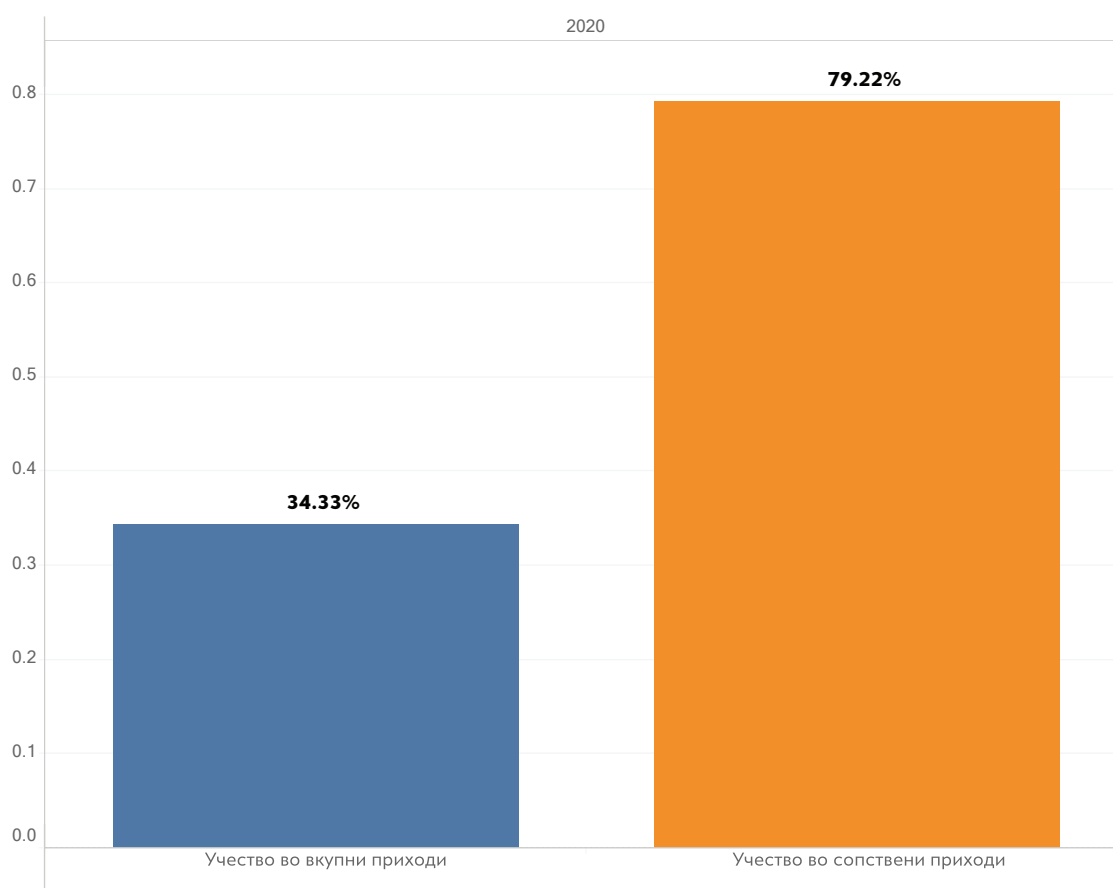

Извор: Завршни сметки на општината

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискални давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹⁰ година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, општина Аеродром собира значителен износ средства преку парафискални давачки. Во 2020 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 34,3 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 79,2 проценти (графикон 15). Со оглед на тоа дека пандемијата значително го погоди финансирањето на општината од сопствени извори, парафискалните давачки заземаат доминантно место во самофинансирањето на општината.

Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

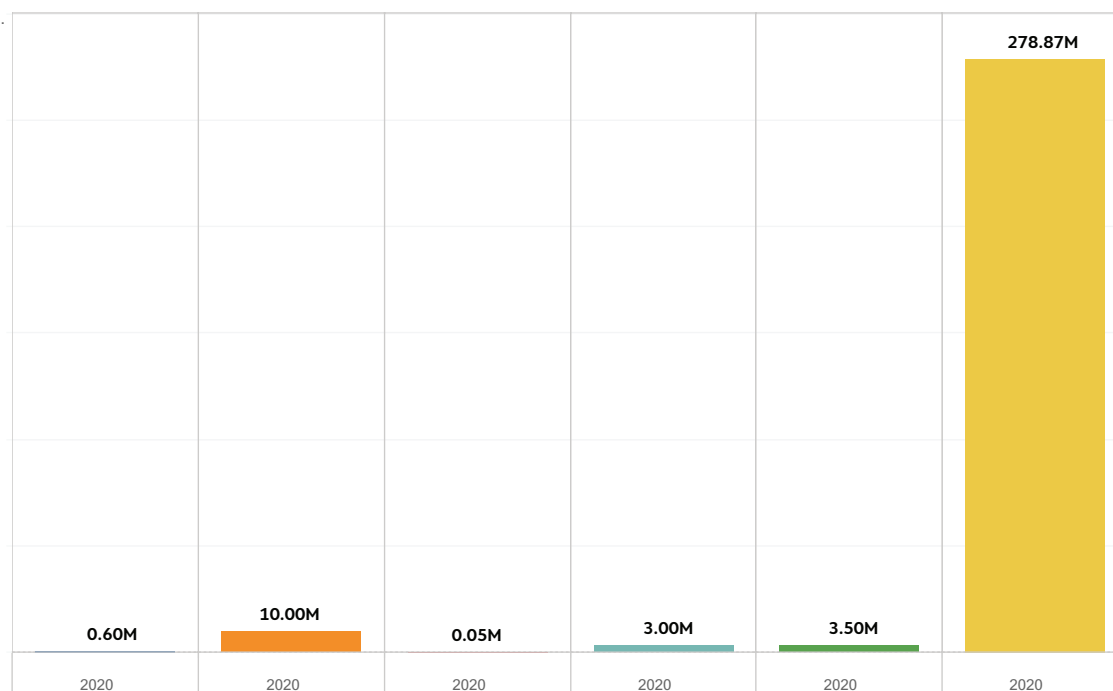

Извор: Завршни сметки на општината

¹⁰ Достапна на https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/01/ERP-2022-2024_MKD.pdf?_x_tr_sl=mk&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en-US&_x_tr_pto=wapp

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. 97,6 проценти од парафискалните давачки се состојат од две ставки: надомест за уредување градежно земјиште и комунална такса за истакнување фирма. Приходите од надомест за уредување градежно земјиште се доминантно најзначајни, во износ од 278,9 милиони денари во текот на пандемијата. Од друга страна, приходите од комунална такса за истакнување фирма имаат учество од 3,4 проценти и изнесуваат 10 милиони денари во 2020 година.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2020 година

Давачка

- Административни такси кои се плаќаат за списите и дејствијата кај органите на општината
- Комунална такса за истакнување на фирма, односно назив на деловна просторија
- Комунална такса за користење на плоштади и друг простор во градовите и другите населени места, со цел изложување предмети
- Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење на дејност
- Комунална такса за користење на улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и моторцикли
- Надомест за уредување на градежно земјиште

Извор: Завршни сметки на општината

Табела 1, прави преглед на парафискалните давачки во општина Аеродром. Колона еден ги покажува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет, ја претставува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи / наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	10.000.000	1,6 %	2,68 %	Најчесто застапена и умерено голем товар	Сопствен приход	1. Да се намали износот 2. Спојување со давачка за истакнување реклами 3. Цена според приходот на компанијата 4. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата	3.500.000	0,41 %	0,94 %	Умерено голем товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност	3.000.000	0,35 %	0,80 %	Умерен товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот

Комунална такса за користење плоштади и друг простор во градовите и во другите населени места, со цел изложување предмети, приредување изложби и забавни приредби за вршење дејност	50.000	0,01 %	0,01 %		Сопствен приход	
Надомест за уредување градежно земјиште	278.869.000	32,34 %	74,63 %	Умерено голем товар	Наменски	1. Да се намали износот 3. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини 4. Дигитализација на поднесокот
Административни такси што се плаќаат за списите и за дејствата кај органите на општината	600.000	0,07 %	0,16 %		Сопствен	Дигитализација на поднесокот

Извор: Буџет на Општина Јерогром; сироведена анкета и фокусни групи со компании; пресметка на авторите.

Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и за комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Во поглед на перцепцијата за товар, компаниите ги наведуваат фирмарината, административните такси и комуналната такса за истакнување реклами на јавни места како најчести парафискални давачки. Компаниите перципираат дека им е наметнат двоен товар од општината при истакнување на називот на компанијата на јавно место, за што општината наплатува такса за реклама, покрај редовната годишна наплата на фирмарина (за назив на фирма / деловна просторија). Исто така, компаниите сметаат дека немаат добиена противуслуга за наплатената фирмарина. Оттука, спојување на овие давачки и овозможување противуслуга се дел од начините за постигнување оптимум

и за намалување на товарот за бизнис-секторот. Како умерено голем товар се перципираат и давачките за уредување градежно земјиште и таксата за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата.

Од аспект на наменското користење на приходите, освен кај давачките за уредување градежно земјиште, кај другите давачки приходите се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена. Кај давачките за уредување градежно земјиште, приходите од оваа давачка се користат за реализирање =Програма за уредување градежно земјиште на општината (за изградба на објекти на комунална инфраструктура, заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Во таа насока, компаниите бараат зголемување на противуслугите на Општината за наплатените локални давачки, генерално, за сите давачки.

Постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Аеродром е детално наведено во последната колона од табела 1. Потребно е

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и на нивното администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи, за намената за која се уплатени давачките;
- Да се регулира нов начин на наплата на фирмарина: износот на таксата да соодветствува со големината и прометот на компанијата, да се стимулираат новооснованите компании со ослободување од плаќање фирмарина во одреден период;
- Спојување со други давачки на исто или различно државно ниво за надоместот за уредување градежно земјиште.

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Општина Аеродром забележува позитивни стапки на пораст во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител континуирано расте. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, доминираат услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување и, од друга страна, јавниот сектор. Овие две глобални групи придонесуваат со 43,2 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Аеродром покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршните сметки на општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година се достапни за јавноста. Исто така, општината парцијално објавува план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Како и сите општини во Северна Македонија, општина Аеродром се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмења. Во структурата на приходите 48,8 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и на трансфери. Иако, учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи е најголемо, сепак, споредено со другите општини, зависноста на општина Аеродром од централниот буџет е пониска. Во рамките на расходната структура на завршните сметки, генерално, општина Аеродром алоцира 93,5 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (54,7 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршните сметки, со учество од 34 проценти во вкупните расходи. Капиталните расходи се трета категорија по големина со минимално учество од 4,9 проценти во 2019 година. Капиталните расходи континуирано опаѓаат до 2019 година и во текот на пандемијата значајно се зголемуваат блиску до нивото од 2018 година.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање поконкурентна бизнис околина. Во 2020 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 34,3 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 79,2 проценти. 97,6 проценти од парафискалните давачки се состојат од две ставки: надомест за уредување градежно земјиште и комунална такса за истакнување фирма. Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и за комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Препораките за Општина Аеродром, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Општината да ги објавува планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Аеродром потребно е:
 - о Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и на нивното администрирање;
 - о Зголемување на наменското користење на примените приходи, за намената за која се уплатени давачките, посебно кај градежните дозволи;
 - о Да се регулира нов начин на наплата на фирмарина: износот на таксата да соодветствува со големината и прометот на компанијата, да се стимулираат новооснованите компании со ослободување од плаќање фирмарина во одреден период, да се намали износот на фирмарината посебно во периоди кога компаниите се економски ранливи;
 - о Спојување со други давачки на исто или различно државно ниво за надоместот за уредување градежно земјиште.

